

Lausuntoyhteenvedo luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

1 Johdanto

Hallituksen esitysluonnos on oikeusministeriön ehdotus, jota on työstetty yhdessä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen ja ministeriöiden kanssa. Esitys perustuu pääministeri Marinin hallituksen ohjelmaan.

Esityksessä ehdotetaan kokonaan uuden Ahvenanmaan itsehallintolain säätämistä. Laki korvaisi vuoden 1991 itsehallintolain ja olisi neljäs itsehallintolaki. Tavoitteena on ajantasainen laki ja mahdollisuuksien luominen itsehallinnon kehittämiseksi nykyistä joustavammalla tavalla.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 69 §:n mukaan itsehallintolakia voidaan muuttaa tai se voidaan kumota taikka siitä voidaan tehdä poikkeuksia vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätösin. Eduskunnassa päätös on tehtävä siinä järjestyksessä kuin perustuslain muuttamisesta ja kumoamisesta on säädetty ja maakuntapäivillä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä.

Lausuntokierroksen jälkeen myös lainsäädännön arviointineuvosto tulee antamaan lausunnon lakiluonnoksesta.

Ahvenanmaan maakuntapäiviltä pyydetään hyväksyntää hallituksen esitykseen, kun se on lopullisesti valmisteltu ja annettu eduskunnalle.

Uudistamisen keskeisenä tavoitteena on sellainen Ahvenanmaan itsehallintojärjestelmä, joka olisi nykyistä dynaamisempi ja joka ajan myötä ja tarpeen mukaan mahdollistaisi eräiden eduskunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvien toimivallan alojen joustavamman siirtämisen Ahvenanmaan maakuntapäiville. Ahvenanmaan yhteiskunta saisi näin enemmän vaikutusvaltaa sellaisten yhteiskunnallisten muutosten toteuttamiseksi, jotka ovat tarpeen Ahvenanmaan sopeuttamiseksi eri yhteiskuntasektoreilla tapahtuvaan jatkuvaan kehitykseen. Itsehallintoa kehitetään tietyillä aloilla jo lain voimaan tullessa. Tarkoituksena on myös selkeyttää itsehallintolain suhdetta perustuslakiin. Lisäksi ehdotetaan kehitettäväksi valtion ja itsehallinnon välistä vuoropuhelua ja kuulemista. Yleisenä

tavoitteena on luoda itsehallintolaki, joka on uudistettu ottaen huomioon yhteiskunnalliset muutokset, joita on tapahtunut nykyisen lain säätämisen jälkeen lähes 30 vuotta sitten.

Lausuntopyyntö julkaistiin 6.7.2021 ja lausunnot pyydettiin toimittamaan 9.9.2021 mennessä lausuntopalvelu.fi- palvelun kautta.

Lausuntopyyntö lähetettiin 110 taholle, minkä lisäksi kuka tahansa saattoi antaa lausunnon lausuntopalvelu.fi- palvelussa. Lausunnon antoi 58 tahoa.

Ministeriöistä lausunnon antoivat valtioneuvoston kanslia, ulkoministeriö, sisäministeriö, puolustusministeriö, valtiovarainministeriö, , liikenne- ja viestintäministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä ympäristöministeriö.

Valtion viranomaisista lausunnon antoivat Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, valtioneuvoston oikeuskanslerinvirasto, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tiedusteluvalvontavaltuutettu, Statens ämbetsverk på Åland/ Ahvenanmaan valtionvirasto, Huoltovarmuuskeskus, Tulli, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kansaneläkelaitos (Kela), Tilastokeskus, Lounais-Suomen aluehallintovirasto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira), Luonnonvarakeskus (Luke), Kansallisarkisto, Maanmittauslaitos (sekä keskusvirasto että alueellinen virasto Ahvenanmaalla), Liikenne- ja viestintävirasto (Traficom), Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes), Onnettomuustutkintakeskus, Verohallinto, Poliisihallitus ja Ruokavirasto.

Oikeushallinnon ja -laitoksen toimijoista lausunnon antoivat korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus, Vakuutusosasto, Markkinaoikeus, Ålands tingsrätt/Ahvenanmaan käräjäoikeus, Syyttäjälaitos, Ulosottolaitos, Rikosseuraamuslaitos (Rise) ja Digi- ja väestötietovirasto.

Järjestöistä ja säätiöistä sekä asiantuntijatahoista lausunnon antoivat STTK, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Akava ry ja Svenska Finlands folkting.

Poliittisista puolueista lausunnon antoivat Ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Kristillisdemokraatit rp, Suomen Keskusta rp, Vihreä liitto rp ja Vasemmistoliitto rp.

Yliopistoista lausunnon antoi Åbo Akademi.

Ahvenanmaalaisista järjestöistä lausunnon antoivat Akava-Åland rf, Ålands näringsliv ja Företagarna på Åland.

Ahvenanmaan kuntien viranomaisista lausunnon antoi Mariehamns stad ja Ålands kommunförbund.

Lausunnon antoivat lisäksi Ahvenanmaan valtuuskunta ja Kirkkohallitus.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on antanut kirjallisen kannanoton esitysluonnokseen.

Kaikki annetut lausunnot ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet-ja-saadosalvaimistelu> tunnuksella OM016:00/2013.

2 Yhteenvedo lausuntopalautteesta

Yhteenvedossa tuodaan esille vain ne kannanotot, jotka eroavat lausunnon lähetyksestä esitysluonnoksesta. Lausunnot sisälsivät myös paljon myönteistä palautetta.

Ylimmät laillisuusvalvojat

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) pitää ehdotettua sääntelyä, eli 13 §:ää, jonka mukaan virkasyytteen nostamisesta virkarikoksissa Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan päättäisi maakuntapäivät vain valtakunnansyyttäjän esityksestä, ongelmallisena rikosoikeudellisen virkavastuun toteuttamisen ja ylimpien laillisuusvalvojen toimivallan näkökulmasta.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää myös ehdotettua 29 §:ää ongelmallisena menettelyn osalta. Eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtämisessä maakuntapäiville noudatettavaksi ehdotettua menettelyä nähdään ongelmallisena perustuslaissa säädetyn eduskunnan lainsäädäntövallan, lainsäädäntöaloitteiden ja lakiehdotuksen käsittelyn sekä eduskunnan työjärjestyksessä säädetyn valtiopäiväasioiden vireille tuloa koskevan sääntelyn kannalta. Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä nämä ehdotetut muutokset ovat merkittäviä ja periaatteellisia. Ne vaikuttaisivat ja puuttuisivat perustuslaissa säädettyyn eduskunnan lainsäädäntövallan ydinalueeseen. Ehdotuksessa ei EOA:n lausunnon ole selostettu eikä perusteltu, minkälaista sääntelyä uusi menettely edellyttäisi eduskunnan työskentelyyn.

Lakiehdotuksen 72 §:ssä säädettäisiin Ahvenanmaan kansainvälisestä vastuusta Ahvenanmaan neuvottelemista kansainvälisistä velvoitteista. Pykäläehdotuksen mukana viime kädessä Ahvenanmaan valtiolle korvattavaa määrää koskeva erimielisyys ratkaisitaisiin hallintoriita-asiana korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Lakiehdotuksen 11 luvussa säädettäisiin Euroopan unionin asioista. Lakiehdotuksen 83 §:ssä säädettäisiin Ahvenanmaan kansallisesta vastuusta ja 84 §:ssä vastuumäärän sovittelusta. Tällöinkin viime kädessä vastuumäärää koskeva erimielisyys ratkaisitaisiin hallintoriita-asiana korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Eduskunnan oikeusasiamies pitää sääntelyä jossain määrin epä johdonmukaisena, kun kansainvälisiä velvoitteita ja Euroopan unionin velvoitteiden kansallista vastuuta koskevat erimielisyydet ratkaistaan viime kädessä hallintoriita-asioina korkeimmassa hallinto-oikeudessa, mutta hallintotoimeen ryhtymistä koskevan erimielisyyden ratkaisisi viime kädessä korkein oikeus. Jälkimmäinen sääntely ja erimielisyyden käsittely korkeimmassa oikeudessa perustuu voimassa olevaan itsehallintolakiin. EOA:n mielestä tällaisten hallintotoimeen ryhtymistä koskevien asioiden luonne voisi ennemminkin puoltaa erimielisyyksien käsittelemistä ja ratkaisemista korkeimmassa hallinto-oikeudessa, jossa on hallinto-oikeudellista osaamista, tai korkeimman oikeuden kokoonpanon laajentamista vaadittavalla hallinto-oikeudellisella osaamisella.

Valtioneuvoston oikeuskansleri on lausunnossaan pohtinut Ahvenanmaan erityisasemaa ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Lausunnossa esitetään erittäin kriittisiä kommentteja. Lausunnon mukaan perustuslain perusoikeuksiin liittyvien muutosten seurauksia tavallisille ahvenanmaalaisille, niin luonnollisille henkilöille kuin yrityksille ja muille yhteisöille, ei ole pohdittu esityksessä. Oikeuskanslerin mukaan esitys sisältää vakavia kielellisiä ongelmia, epäselvyyksiä ja johdonmukaisuuden puutetta. Oikeuskanslerin käsitys on, että ehdotetut poikkeamat perustuslaista mahdollistaisivat ahvenanmaalaisten perusoikeussuojan heikentämisen. Oikeuskansleri korostaa, että perustuslain tasoiset normit ja perusoikeudet on tarkoitettu turvaamaan yksityistä periaatteessa mahdollisia tulevia oikeudenloukkauksia vastaan.

Esityksen kirjoitustapa saa runsaasti kritiikkiä oikeuskanslerilta. Luonnosta pidetään vaikeasti luettavana ja sisäisesti ristiriitaisena. Muun muassa ehdotettua 6 §:ää kunnallishallinnosta pidetään epäselvänä.

Ehdotettua 13 §:ää virkasyytteestä Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan pidetään ongelmallisena. Ehdotuksen 13 §:llä luotaisiin lausunnon mukaan uusi järjestely, jossa poliittinen elin päättäisi syytteen nostamisesta tai antaisi luvan siihen. Oikeuskansleri

nostaa lausunnossaan esille muun muassa valtakunnan ministerivastuujärjestelmään liittyvät ongelmat ja Euroopan neuvosto korruption valvontaelimen (GRECO) suositukset asiassa.

Oikeuskansleri suhtautuu erittäin kriittisesti ehdotettuun 28 §:n 1 momentin 1 kohtaan, jonka mukaan ”*Eduskunnan lainsäädäntövalta käsittää Ahvenanmaan seuraavissa asioissa:*

1) perustuslain säätäminen, muuttaminen ja kumoaminen sekä perustuslaista poikkeaminen, kuitenkin niin, että maakuntapäivälakia säädettäessä ei tarvitse noudattaa maakuntapäivien lainsäädäntövaltaa rajoittavaa perustuslain muutosta”. Oikeuskanslerin mukaan esitykseen tulee sisällyttää arvio siitä, mikä vaikutus muutoksella olisi Ahvenanmaan asukkaisiin ja heidän perusoikeussuojaansa. Lausunnon mukaan esitykseen olisi hyvä ottaa esimerkkejä siitä, millaiset tähän mennessä raukeamaan määrätyt maakuntalait olisi jatkossa tarkoitus päästää läpi lainsäädäntövalvonnassa.

Lisäksi lausunto sisältää vakavaa kritiikkiä muitakin pykälä kohtaan. Oikeuskansleri suhtautuu kriittisesti 39 §:n 2 momenttiin valituksista hallintopäätöksiin. Myös 44 § hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle sisältää oikeuskanslerin mukaan suuria ongelmia. Lausunnossa kommentoidaan myös 47 §:ää Ahvenanmaan hallintovaltaa koskevista erityissäännöksistä, ja samassa yhteydessä OKV tuo laajemminkin esille ylimpien laillisuusvalvojen toimivallan Ahvenanmaalla. Oikeuskanslerin lausunnon mukaan ainakin viime aikoihin saakka ylimpien laillisuusvalvojen toimivaltaa viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien valvonnassa niin Ahvenanmaalla kuin muuallakin Suomessa on pidetty itsestäänselvyytenä. Oikeuskansleri huomauttaa, että mistään ei ole pääteltävissä, että ylimmän laillisuusvalvonnan toimivalta Ahvenanmaalla olisi tähän saakka ollut jotenkin rajattu. Ehdotettu säännös saattaisi oikeuskanslerin mukaan luoda epäselvyyttä.

Oikeuskansleri ehdottaa myös muutoksia 49 §:ään maakuntapäivien ja Ahvenanmaan hallituksen aloitteista sekä 52 §:ään Ahvenanmaa-asioista valtioneuvostossa ja niiden esittelystä. Lausunnossa todetaan myös, että perustuslain ja itsehallintolain ensisijaisuutta koskevan 99 §:n perustelut eivät ole riittävät.

Lopuksi oikeuskansleri toteaa, että lausunnossa esiin nostettuihin ja mahdollisesti muihinkin säännösehdotuksiin jouduttaneen palaamaan viimeistään esittelyvaiheessa.

Ylimmät tuomioistuimet

Korkein hallinto-oikeus on kommentoinut lakiehdotuksen 25 §:ää (Ahvenanmaa-asioiden valtuuskunnan jäsenen tai varajäsenen erottamista) ja toivoo siihen tarkennuksia.

Korkein oikeus (KKO) on lausunnossaan keskittynyt erityisesti maakuntalakien lainsäädäntövalvontaan ja itsehallintolain ja perustuslain väliseen suhteeseen. Lisäksi KKO on ottanut kantaa muutamaan muuhun kysymykseen.

KKO toistaa lausunnossaan Ahvenanmaa-komitean loppumietinnöstä antamassaan lausunnossa (12.10.2017, OH2017/126) esittämät näkökohdat 34 §:stä, joka koskee lainsäädäntövalvonnan toteuttamistapaa.

KKO pitää 28 §:n 1 momentin 1 kohtaa ja 99 §:ää sisällöltään tulkinnanvaraisina ja perusteluiltaan epäselvinä. Perustelut sisältävät KKO:n mukaan sisäisesti ristiriitaisia lausumia ja vaikuttavat olevan osaksi ristiriidassa säännösten sanamuodon kanssa.

KKO:n mukaan 28 §:n 1 momentin 1 kohta on vaikeasti ymmärrettävä ja ehdotuksen perustelut antavat rajoituksen tarkoituksesta ristiriitaisen ja epäselvän kuvan. Etenkin rajoitussäännöksen suhde perusoikeussäännöksiin on KKO:n mukaan epäselvä. KKO muistuttaa myös perustuslakivaliokunnan kannasta samankaltaiseen säännökseen nykyisen itsehallintolain (HE 73/1990 vp) säätämisen yhteydessä (PeVM 15/1990 vp). KKO pitää 28 §:n 1 momentin 1 kohtaa ongelmallisena.

Korkein oikeus katsoo 99 §:n 2 momentin toisen virkkeen olevan harhaanjohtava.

KKO on myös kommentoinut 13 §:ää virkarikossyytteestä Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan. KKO pitää ehdotettua säännöstä epäselvänä ja esittää muutosta pykälän muotoiluun. KKO pitää perusteluja eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin puutteellisina koskien ylimpien laillisuusvalvojen oikeutta ajaa syytettä tai määrätä syyte nostettavaksi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa Ahvenanmaalla. Asia tulisi KKO:n mukaan selventää jatkovalmistelussa. KKO huomauttaa myös, että ehdotettu 13 § ja siihen liittyvä siirtymäsäännös 110 §:ssä poikkeavat toisistaan.

KKO suhtautuu kriittisesti 27 §:ssä käytettyyn käsitteeseen ”maakuntapäivien lainsäädäntövallan puitteissa”. Ilmaisua on lausunnon mukaan epäselvä, ja KKO ehdottaa voimassa olevassa itsehallintolaissa käytettyä ”kun on kysymys maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan kuuluvasta oikeudenalasta”.

KKO pitää 27 §:n 1 momentin 7 kohdan sanamuotoa ja perusteluja keskenään ristiriitaisina ja kehottaa tarkistaa asia jatkovalmistelussa.

Lakiehdotuksen 36 §:ä maakuntalakien voimaantulosta eräissä kiireellisissä tapauksissa käytetään ilmaisua ”väliaikainen maakuntalaki”, mutta puhutaan myös pelkästä maakuntalaista. KKO:n lausunnon mukaan asia on syytä selkeyttää jatkovalmistelussa.

KKO pitää lakiehdotuksen 76 ja 77 §:iä toimivallanjaosta Euroopan unionin päätösten toimeenpanossa eräiltä osin periaatteellisesti ongelmallisena. Epäselväksi jää muun muassa se, onko lausunnon pyytäminen Ahvenanmaan valtuuskunnalta erimielisyystilanteissa pakollista vai ei. KKO katsoo myös, että ehdotettu sääntely ei ole Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4 artiklan 3 kohdasta ilmenevä vilpittömän yhteistyön periaate huomioon ottaen asianmukainen tapa säännellä päätöksentekomekanismia asioissa, joissa jokin hallintopäätös on unionin säädöksistä johtuvien velvoitteiden täytäntöön panemiseksi oltava mahdollista tehdä viipymättä.

Ahvenanmaan valtuuskunta

Ahvenanmaan valtuuskunta on lausunnossaan todennut, että valtuuskunnan lisääntyvät tehtävät tarkoittavat myös tarvetta lisäresursseille valmistelevan henkilöstön osalta. Valtuuskunta pitää lakiehdotuksen 25 §:n 2 momenttia koskien Ahvenanmaan valtuuskunnan jäsenen ja varajäsenen erottamista tehtävästään epäselvänä. Valtuuskunta suhtautuu kriittisesti 28 §:n 1 momentin 1 kohtaan eduskunnan toimivallasta perustuslakia koskien, ja toteaa että on riskinä, etteivät Ahvenanmaan asukkaat tule nauttimaan samantyyppistä perusoikeuksien suojaa kuin muut suomalaiset. Etenkin uutta sivulausetta ”kuitenkin niin, että maakuntapäivälakia säädettäessä ei tarvitse noudattaa maakuntapäivien

lainsäädäntövaltaa rajoittavaa perustuslain muutosta” kritisoidaan, kuten myös sen perusteluja.

Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunnon mukaan 34 §: ään presidentin veto-oikeudesta pitäisi sisällyttää peruste, jonka mukaan maakuntapäivien katsotaan ylittäneen lainsäädäntövaltansa, jos jokin maakuntalain säännös tarkoittaisi ilmeistä poikkeamista kansainvälisestä velvoitteesta, eli kansainvälisen velvoitteen rikkomista. Lisäksi valtuuskunta ehdottaa muutosta 33 §:n 1 momenttiin. Valtuuskunnan määräaika antaa lausunto maakuntapäivälaista tulisi lausunnon mukaan alkaa siitä, kun maakuntapäivien kirjelmä lakeineen saapuu valtuuskunnalle, eikä oikeusministeriölle.

Valtuutetut

Tiedusteluvalvontavaltuutettu on lausunnossaan kommentoinut 28 §:n 1 momentin 15 kohdassa käytettyä ruotsinkielistä termiä ”statens säkerhet”, suomeksi valtion turvallisuus ja 20 kohdassa ”rikets säkerhet”, suomeksi tässäkin valtion turvallisuus. Ehdotetun lain 34 §:n 1 momentissa käytetään ruotsiksi termiä ”Finlands inre eller yttre säkerhet” ja suomeksi termiä Suomen sisäinen tai ulkoinen turvallisuus. Ehdotetun lain 28 §:n 1 momentin 15 kohdan perustelujen mukaan nykyinen käsite kansallinen turvallisuus ehdotetaan modernisoitavaksi käsitteellä valtion turvallisuus. Nykyisessä Ahvenanmaan itsehallintolaissa käytetään kuitenkin suomeksi termiä valtion turvallisuus sekä ruotsiksi termejä ”statens säkerhet” ja ”rikets säkerhet”, kun taas termi kansallinen turvallisuus olisi lausunnon mukaan modernimpi.

Hallituksen esitysluonnoksen yleisperusteluissa ja eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 106/2021 vp käsitellään tiedusteluvalvontavaltuutetun mukaan osin tulkinnanvaraiseksi jäävää kysymystä Rajavartiolaitoksen tai Puolustusvoimien poliisille Ahvenanmaalla antamasta sotilaallisten voimakeinojen käyttöä sisältävästä virka-avusta. Tilanne, jossa poliisi tarvitsisi sotilaallisten voimakeinojen käyttöä sisältävää virka-apua, olisi todennäköisesti kansallista turvallisuutta uhkaava ja siten ehdotetun Ahvenanmaan itsehallintolain 28 §:n 1 momentin 15 kohdan soveltamisalaan kuuluva.

Ministeriöt

Valtioneuvoston kanslia ehdottaa tarkennusta 28 §:n 17 kohdan perusteluihin. Valtioneuvoston kanslia pitää ensiarvoisen tärkeänä, ettei poikkeusolojen perusteella annetun lainsäädännön, esimerkiksi valmiuslain nojalla annettujen asetusten voimassaolosta Ahvenanmaalla ole epäselvyyttä.

Valtioneuvoston kanslia pitää hyvänä, että 34 §:n (Tasavallan presidentin veto-oikeus) perusteluissa on mainittu ratkaisukäytäntö, jonka mukaan lainsäädäntövallan ylittämisenä on pidetty myös tilannetta, jossa maakuntalaki on ilmeisessä ristiriidassa EU-oikeuden kanssa.

Valtioneuvoston kanslia suhtautuu lausunnossaan varauksellisesti ehdotettuun 52 §:ään, jonka mukaan ajankohtaisia Ahvenanmaa-asioita, joilla on periaatteellinen tai laaja-alainen merkitys, voidaan valtioneuvostossa käsitellä toimivaltaisten ministerien ja Ahvenanmaan maaneuvoksen muodostamassa kokoonpanossa pääministerin johdolla.

Mikäli uudesta yhteensovittavasta vuoropuhelusta kuitenkin säädetään, tulee järjestelyn olla mahdollisimman kevytrakenteinen, eikä siihen tulisi turvautua liian usein.

Valtioneuvoston kanslian mielestä EU-asioita koskevien itsehallintolain säännösten sanamuotoihin ehdotettujen muutosten tarkoitus ei ole aina selvä (esimerkiksi 74 §:n mukainen Ahvenanmaan kannan tiedoksianto Euroopan unionin toimielimille).

Ulkoministeriö ei näe tarpeellisena, että Ahvenanmaan demilitarisointi ja neutralisointi sisällytetään lakiluonnoksen 3 §:ään. Demilitarisoinnista ja neutralisoinnista määrätään kansainvälisessä oikeudessa. Jos päädytään kuitenkin siihen, että demilitarisointi ja neutralisointi sisällytetään itsehallintolakiin, ulkoministeriö pitää tärkeänä, että ehdotettu uusi pykälä ei ole oikeutta luova, vaan ainoastaan toteava, mikä vastaa pykälän perusteluja. Ulkoministeriö ehdottaa sen vuoksi, että lakiluonnoksen 3 § korjataan vastaamaan perusteluissa ilmaistua ajatusta seuraavasti: ”Ahvenanmaan demilitarisoinnista ja neutralisoinnista määrätään kansainvälisessä oikeudessa”. Lisäksi ulkoministeriö on lausunnossaan ehdottanut useita terminologisia muutoksia perusteluihin.

Sisäministeriö esittää vielä harkittavaksi, onko luonnoksen 29-31 §:ssä ehdotettu lainsäädäntövallan siirtomahdollisuus yksinkertaistetussa menettelyssä perusteltua.

Sisäministeriö vastustaa ampuma-aseiden ja ampumatarvikkeiden sisällyttämistä 30 §:ään. Ministeriö kiinnittää myös huomiota 28 §:n 1 momentin 15 kohdassa olevaan terminologiaan. ”Valtion turvallisuus” tulisi lausunnon mukaan korvata termillä kansallinen turvallisuus.

Puolustusministeriö ei näe tarpeellisena, että Ahvenanmaan demilitarisointi ja neutralisointi sisällytetään itsehallintolakiin (3 §). Jos päädytään kuitenkin siihen, että demilitarisointi ja neutralisointi sisällytetään pykälään, puolustusministeriö pitää tärkeänä, että ehdotettu uusi pykälä ei ole oikeutta luova, vaan ainoastaan toteava, mikä vastaa pykälän perusteluja. Puolustusministeriö ehdottaa sen vuoksi, että lakiluonnoksen 3 § korjataan vastaamaan perusteluissa ilmaistua ajatusta seuraavasti: ”Ahvenanmaan demilitarisoinnista ja neutralisoinnista määrätään kansainvälisessä oikeudessa”.

Valtiovarainministeriön lausunnon mukaan olisi perusteltua sulkea apteekkivero pois tasoituspohjasta, koska Ahvenanmaalla kannetaan apteekkimaksua (58 §:n yksityiskohdaiset perustelut). Maaherran nimitysmenettelyyn (20 §) valtiovarainministeriöllä on runsaasti muutosehdotuksia. Valtiovarainministeriö on myös esittänyt kriittisiä kommentteja 6 §:ään kunnallishallinnosta. Lisäksi valtiovarainministeriö on ehdottanut muutoksia siirtymäsäännöksiin.

Maa- ja metsätalousministeriö esittää, että esityksen 46 §:n (Yhteinen hallinto) 3 kohtaan, jossa todetaan, että Ahvenanmaan ja valtion viranomaisten on toimeenpantava Euroopan unionin yhteistä maatalous - ja kalastuspolitiikkaa olisi hyvä lisätä sanat ”tarvittavilta osin”.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) korostaa lausunnossaan sitä, että teletoiminta tulisi kokonaisuudessaan kuulua eduskunnan toimivaltaan. Liikenne- ja viestintäministeriö ei voi hyväksyä ehdotettuja kirjauksia maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan kuuluvista lisäehdoista verkkotoimiluvissa (lakiehdotuksen 28, 29 ja 30 §). Ehdotuksen 28 §:ään

liittyen (eduskunnan lainsäädäntövalta Ahvenanmaalla) LVM toistaa HE-luonnoksen koko valmisteluajana esittämänsä kannan siitä, että teletoiminta tulee kuulua kokonaisuudessaan eduskunnan toimivaltaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö on valmis hyväksymään 28 §:n 40 kohdan sanamuodon vain siltä osin kuin siinä viitataan 27 §:ään eli ”40) teletoiminta 27 §:n 1 momentin 28 kohdassa säädetyin poikkeuksin (ehdotetaan kohdasta poistettavaksi: ”ja ottaen huomioon, mitä 29, 30 ja 48 §:ssä säädetään”). Muilta osin ministeriö esittää 40 kohdan kirjausten poistamista. Pykälän 41 kohta vastaa nykysääntelyä ja ministeriö puoltaa kirjausta.

Liikenne- ja viestintäministeriö ei voi hyväksyä 29 §:n 6 kohdan kirjausta. Ministeriö korostaa, että valtioneuvoston myöntämässä verkkotoimiluvissa ei määrätä Ahvenanmaan esityksessä mainituista sen omaan lainsäädäntövaltaan kuuluvista asioista. Pykälän 6 kohta tulisi LVM:n mukaan poistaa lakiehdotuksesta. Maakunnan suostumus, esimerkiksi verkkotoimilupiin, hoidettaisiin nykyisten menettelyiden tavoin ja noudattaen itsehallintolakiehdotuksen 48 §:n 5 kohdan säännöksiä.

Liikenne- ja viestintäministeriö ei voi hyväksyä 30 §:n 14 kohdan kirjausta ja esittää sen poistamista ja kyseisen toimivallan pitämistä kokonaan eduskunnan toimivallassa (28 §).

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) suhtautuu kriittisesti 29 ja 30 §:ien systematiikkaan ja menettelyyn, muun muassa siihen, ettei mahdollisten siirtojen vaikutuksia ole arvioitu. Ministeriö suhtautuu kriittisesti myös 30 §:n menettelytapoihin ja vastustaa molempia pykäläiä.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastustaa kuluttajaneuvonnan sisällyttämistä 29 §:ään ja on sitä mieltä, että kuluttajansuojaa ja kuluttajaneuvontaa koskeva lainsäädäntövalta ei voi olla jakautunut valtakunnan ja Ahvenanmaan kesken.

Ministeriö suhtautuu varauksellisesti siihen, että yhtiöt ja muut yksityisoikeudelliset yhteisöt olisivat 30 §:n 1 momentin 7 kohdassa. TEM suhtautuu kriittisesti myös ”alus- ja kaupparekisteriin” 30 §:n 1 momentin 8 kohdassa. TEM:n mukaan mittayksiköitä, mittauslaitteita ja mittausmenetelmiä ei ole tarkoituksenmukaista sisällyttää 30 §:n 1 momentin 9 kohtaan. TEM ei myöskään kannata sitä, että sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa sisältyy 30 §:ään.

Ministeriöllä on lausunnossaan muutosehdotuksia standardisointia koskevaan kohtaan eli 27 §:n 1 momentin 35 kohtaan.

TEM ei myöskään pidä 30 §:n 1 momentin 15 kohdan (jalometallien valmistus ja leimaus sekä jalometallia sisältävien esineiden kauppa) sisällyttämistä 30 §:ään tarkoituksenmukaisena. Lausunnon mukaan on sekä kuluttajien että alan toimijoiden kannalta tarkoituksenmukaista ja loogista, että kyseinen lainsäädäntö on valtakunnan lainsäädäntövallassa. Lisäksi ministeriöllä on terminologisia kommentteja.

Lisäksi TEM suhtautuu kriittisesti käsitteeseen ”Ahvenanmaan hallitus”. TEM pitää myös tärkeänä, että lakiehdotuksen 95 § säilyy lausunnolla olevan esitysluonnoksen mukaisessa muodossa. TEM kannattaa ehdotettua 77 §:ää (Päätös ainoasta hallintotoimenpiteestä). Lakiehdotusta pyydetään kuitenkin selkeyttämään 76-78 §:ien osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) katsoo ongelmalliseksi 6 §:n 2 momenttiin ehdotettua säännöstä, jonka mukaan Ahvenanmaan kunnille voitaisiin säätää uusia valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia tehtäviä vain, jos oli yhteisymmärrys tehtävistä johtuvien kustannusten korvaamisesta. Tämä tarkoittaisi STM:n mukaan, että Ahvenanmaan kunnilla olisi tehtäviä säädettäessä vahvempi asema kuin Manner-Suomen kunnilla. STM huomauttaa, että perustuslakivaliokunnan kunnallista itsehallintoa koskevassa tulkintakäytännössä on vakiintuneesti katsottu kunnallisen itsehallinnon yhdeksi ominaispiirteeksi, että annettaessa kunnille lakisääteisiä tehtäviä on huolehdittava myös tehtävän hoidon riittävästä rahoituksesta (rahoitusperiaate). Rahoitusperiaate ei kuitenkaan ole tarkoittanut, että valtiolla ja kunnilla olisi oltava yhteisymmärrys tehtävän hoidon kustannuksista ennen kuin tehtävä voidaan antaa kunnille. Ehdotettu säännös poikkeaisi STM:n mukaan siten huomattavasti rahoitusperiaatteen vakiintuneesta tulkinnasta. Kun usein kustannuksista on jo nyt erilaisia käsityksiä, rajoittaisi säännös eduskunnan lainsäädäntövallan käyttöä. Tämän perusteella sosiaali- ja terveysministeriö vastustaa esitettyä säännöstä.

Mitä tulee ehdotuksen 29 ja 95 §:iin STM pitää välttämättömänä, että esimerkiksi työsuojelu ja tekniset laitteet osana työoikeutta sekä apteekkilaitos säilyvät voimassa olevan lainsäädännön tapaan laajasti eduskunnan lainsäädäntövallassa. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä, ettei 95 § koske yleissitovia työehtosopimuksia.

Lisäksi STM ehdottaa täsmennyksiä perusteluihin.

Ympäristöministeriö (YM) esittää lausunnossaan tarkennusta ehdotuksen 27 §:n 19 kohtaan (Maakuntapäivien lainsäädäntövalta) koskien kemikaaleja. Ympäristöministeriön mukaan vaikuttaisi siltä, että kemikaalit eivät voisi olla maakuntapäivien lainsäädäntövallassa, tai vähintäänkin säännöksessä mainittu 28 §:n 1 momentin 46 kohdan mukainen poikkeus eduskunnan toimivallassa olevalta osin ei riitä.

Ympäristöministeriön lausunnon mukaan 27 §:n 35 kohdassa mainittujen standardienperustelut olisi syytä esittää täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin.

Ehdotuksen 28 §:n (Eduskunnan lainsäädäntövalta Ahvenanmaalla) 1 momentin 46 kohdan ”Apteekkilaitos, lääkkeet ja lääkinnälliset laitteet, huumeet ja kuluttajamarkkinoilla kielletyt psykoaktiiviset aineet sekä ihmisille myrkyllisten kemikaalien valmistus ja käyttö.” osalta ympäristöministeriö toteaa, että ehdotuksen perusteella jää epäselväksi, tarkoitetaanko viittauksella tiettyjen kemikaalien valmistukseen ja käyttöön sitä, että eduskunnan lainsäädäntövalta kattaa kemikaalilain soveltamisalaan kuuluvat asiat, vai jotakin muuta. Asia olisi YM:n mukaan hyvä täsmentää, myös suhteessa asiaan liittyvään 27 §:n 19 kohtaan. Myös uuteen ehdotettuun termiin ”ihmisille myrkylliset kemikaalit” liittyy YM:n mukaan ongelmia, eikä se vastaa modernia kielenkäyttöä, toisin kuin ehdotuksessa mainitaan (sama huomio koskee 48 §:n 7 kohtaa, jossa termi toistuu). Nykyaikaisen kemikaalilainsäädännön valossa olisi syytä puhua ”vaarallisiksi luokitel-

luista kemikaaleista”, jolloin viitataan EU:n CLP-asetukseen. Ympäristöministeriö katsoo, että muutoinkin kemikaalien osalta olisi hyvä käyttää kemikaalilaissa (599/2013, 6 §) olevaa terminologiaa.

Ympäristöministeriö toivoo ehdotuksen 50 §:ään (Neuvonpito, suostumus ja sopiminen) tarkennuksia. Lisäksi ympäristöministeriö ehdottaa tarkennusta 39 §:n 2 momentin perusteluihin koskien valitusta hallintopäätöksiin.

Valtion viranomaiset

Ahvenanmaan valtionvirasto on kommentoinut 20 §:ää maaherrasta, ja pitää ylempää korkeakoulututkintoa tarpeellisena kelpoisuusehtona. Valtionvirasto suhtautuu kriittisesti 29:ään, ja ehdottaa, että koko pykälä poistetaan, ja 29:n listaus toimivallan aloista siirrettäisiin 30 §:ään. Valtionvirasto suhtautuu erityisen kriittisesti joihinkin toimivallan aloihin, joita olisi mahdollista siirtää: suku- ja etunimet ja yhdistysrekisteri. Suku- ja etunimien sekä yhdistysrekisterin pitäisi valtionviraston mukaan sisältyä joko 28 tai 30 §:ään. Ahvenanmaan valtionvirasto esittää myös tarkennusta lakiehdotuksen 40 §:n 2 momenttiin. Lisäksi valtionvirasto ehdottaa lisäystä siirtymäsäännöksiin koskien valtion työntekijöitä.

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus (Fimea) on esittänyt joitakin täsmennyksiä perusteluteksteihin.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) vastustaa kuluttajaneuvonnan järjestämistä Ahvenanmaalla koskevan lainsäädäntövallan sisällyttämistä lain 29 §:n luetteloon toimialoista, jotka voidaan siirtää eduskunnalta maakuntapäiville maakuntapäivien päätöksellä.

Kansaneläkelaitos (Kela) on lausunnossaan ehdottanut käsitteiden ”sosiaalivakuutus” ja sosiaalihuolto” tarkempaa avaamista perusteluissa sekä vammaisetuksista annetun lain (570/2007) huomioimista lakiehdotuksessa.

Tilastokeskuksen lausunnon mukaan lakiluonnoksessa ehdotettu sopimusasetus yhteistyöstä Ahvenanmaan tilastoviranomaisen kanssa olisi tarpeeton hallinnollinen lisärasitus, joka myös vaikeuttaisi tilastotuotannon ja laitosten välisen yhteistyön sopeuttamista muuttuviin olosuhteisiin ja tietotarpeisiin. Tilastokeskus ei kannata ehdotettua käytäntöä, että tilastotoimen yhteistyöstä säädeltäisiin asetuksella. Tilastokeskuksella on hyviä kokemuksia nykyisestä sopimusperusteisesta yhteistyöstä Ahvenanmaan tilastoviranomaisen kanssa. Tilastokeskus suhtautuu kriittisesti myös 46 §:ssä olevaan velvollisuu-teen esittää valtiollisten viranomaisten julkaisemissa tilastoissa Ahvenanmaata koskevat tiedot erillään muun Suomen tiedoista, jos mahdollista. Mikäli tällä tarkoitetaan sitä, että jatkossa Ahvenanmaan tiedot eivät voisi sisältyä Suomen tietoihin, Tilastokeskus ei pidä sitä mahdollisena. Tilastokeskuksen kaikissa tilastojulkistuksissa Ahvenanmaan tiedot julkistetaan erikseen, kun käytössä on koko Suomea pienemmät aluejaot.

Lounais-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue korostaa, että käsitteiden tarkkarajainen määrittely on tärkeää. Nykytilassa tulkintaongelmia ja mahdollisia lainsäädäntöaukkoja on Lounais-Suomen AVI:n mukaan muodostunut ehdotetun lain 27 §:n 29- kohdan teitä, kanavia, tieliikennettä jne. koskevan kohdan osalta. Työsuojeluvii-

ranomainen esittää, että hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa täsmennettäisiin sanan tieliikenne sisältöä peilaamalla termiä esimerkiksi tieliikennelain ja lain liikenteen palveluista sisältöön. Perustelutekstissä olisi lausunnon mukaan hyvä tuoda esille, kattaako sana tieliikenne esimerkiksi myös tieliikenteen sosiaalilainsäädännön. Työsuojeluviranomainen korostaa, että EU-oikeudella on voimakas merkitys esim. ajo- ja lepoaikasäädösten osalta ja toimivaltarajoista tulisi säätää täsmällisesti.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausunnon mukaan monissa kysymyksissä, kuten rekistereihin ja kanteluasioiden käsittelyyn liittyen, tarvittaisiin selkeämpiä säännöksiä toimivallanjaosta. Esimerkiksi rekistereihin liittyvät kustannus- ja kielikysymykset tulisi olla Ahvenanmaan ja Valviran välillä selvemmin säännelty, jotta yhteistyö Ahvenanmaan viranomaisten kanssa olisi maakunnalle mahdollisimman tehokasta.

Lakiluonnoksen 27 §:n 1 momentin 18 kohdan mukaan maakuntapäivillä olisi lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat tupakkatuotteita. Valviran mukaan säännöksen täsmäntäminen olisi perusteltua.

Valviran mukaan ehdotetun itsehallintolain 27 §:n 1 momentin 21 kohtaa tulisi selventää siten, että siitä kävisi ilmi valtakunnan ja Ahvenanmaan välisessä liikenteessä toimivilla aluksilla sovellettavan valtakunnan eli alkoholilain (1102/2017) 7 §:n tai Ahvenanmaan alkoholipitoisten aineiden anniskelua koskevan lainsäädännön ensisijaisuus. Kyseisen kohdan muotoilu ei Valviran mukaan myöskään selkeästi kerro, onko Ahvenanmaalla lainsäädäntövalta paitsi anniskeluluvan myöntämisen myös luvanvaraisen toiminnan sääntelemisessä Ahvenanmaalla.

Valviran lausunnon mukaan täsmennyksille terveydenhuollon valvonnan toimivallanjaosta eri viranomaisten välillä näyttäisi olevan tarvetta.

Luonnonvarakeskus (Luke) on launnessaan kommentoinut lakiehdotuksen 46 §:ää tilastoista.

Digi- ja väestötietovirasto (DVV) suhtautuu launnessaan varauksellisesti mahdollisen toimivallan siirtämiseen etu- ja sukunimiasioissa Ahvenanmaan maakuntapäiville säännösehdotuksen 29 §:ssä esitetyllä tavalla. Siirtoon liittyisi DVV:n mukaan riskejä ja ratkaistavaksi tulisi uusia kysymyksiä, joilla olisi todennäköisesti myös budjettivaikutuksia.

Kansallisarkisto katsoo, että ehdotetut 48 §:n 15 ja 16 kohdat koskien arkistointia ovat kovin paljon analogista muotoa koskevia säännöksiä. Jää osin epäselväksi mitä asiassa tarkoitetaan arkistoaaineistolla. Lainsäädännön tulee mahdollistaa asiassa Ahvenanmaalle kustannustehokkaat, nykyaikaiset, turvalliset eikä enää samalla tavalla paikkaan sidotut arkistointiratkaisut. Tämä ei tarkoita, etteikö edelleen olisi tarve turvata Ahvenanmaata koskevien tietojen säilyvyys sekä maakunnan ja sen asukkaiden tiedonsaantioikeudet tähän aineistoon.

Kansallisarkisto kiinnittää 47 §:n (Ahvenanmaan hallintovaltaa koskevat erityissäännökset) 2 ja 3 kohdissa huomiota siihen, että olisi syytä määritellä mitä pyydettyä lausunto koskisi. Kansallisarkisto esittää, että kuntia koskevat päätökset ovat maakunnan halli-

tuksen ja kuntien välisiä, eikä niihin ole tarvetta pyytää Kansallisarkiston lausuntoa. Pykäläehdotuksessa valtakunnan asianomaisen viranomaisen termin voisi lausunnon mukaan muuttaa suoraan nimeksi Kansallisarkisto.

Maanmittauslaitos on lausunnossaan huomauttanut, että lakiehdotuksen 30 §:n 16 kohta, jonka mukaan kiinteistönmuodostus ja kiinteistöjen rekisteröinti sekä niihin liittyvät tehtävät voidaan siirtää Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, voi tuoda mukanaan ongelmia ja lisäkustannuksia.

Maanmittauslaitoksen alueellinen virasto Ahvenanmaalla ehdottaa 30 §:n 16 kohdan (kiinteistönmuodostus ja kiinteistöjen rekisteröinti sekä niihin liittyvät tehtävät) poistamista lakiehdotuksesta.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ei kannata teletoinnin verkkotoimilupia koskevaa ehdotusta, jonka mukaan maakuntapäivälailla voitaisiin siirtää maakuntapäivien toimivaltaan toimivalta-ala, joka koskisi maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan kuuluvista lisäehdoista päättämistä valtion viranomaisten teleyrityksille Ahvenanmaalla myöntämiin teletoinnin verkkotoimilupiin liittyen.

Liikenne- ja viestintävirasto ehdottaa harkittavaksi, tulisiko 27 §:n 1 momentin 28 kohdan (Maakuntapäivillä on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat postilaitosta sekä televisio- ja radiotoiminnan harjoittamista Ahvenanmaalla) laajennetun soveltamisalan ilmetä myös itse pykälätekstistä.

Liikenne- ja viestintäviraston näkemyksen mukaan esityksessä olisi hyvä tarkentaa toimivallan jakautumista maakuntapäivien ja eduskunnan välillä sähköisen viestinnän tietosuoja eli sähköisen viestinnän luottamuksellisuutta koskevissa asioissa. Esityksessä olisi lausunnon mukaan selvyuden vuoksi hyvä ottaa nimenomaisesti kantaa siihen, miten toimivallan sähköisen viestinnän tietosuoja koskevissa asioissa on jatkossa tarkoitus jakautua, sillä tämä sääntely kuuluu vain osaksi teletoinnin alaan. Asia on siis merkityksellinen erityisesti muiden toimijoiden kuin teleyritysten osalta, sillä sähköisen viestinnän tietosuojasääntely koskee myös yhteisötilaajia ja muita viestinnän välittäjiä, ja soveltuu nykyisellään Liikenne- ja viestintäviraston käsityksen mukaan myös Ahvenanmaan julkishallinnon yksiköihin.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes) on lausunnossaan kommentoinut 28 §:n (eduskunnan lainsäädäntövalta Ahvenanmaalla) 1 momentin 46 kohdan, 48 §:n 7 kohdan (Valtion hallintovaltaa koskevat erityissäännökset) sekä 27 §:n 1 momentin 19 kohdan (Maakuntapäivien lainsäädäntövalta) terminologiaa.

Onnettomuustutkintakeskus on lausunnossaan nostanut esille toimivaltaan liittyviä epäselvyyksiä. Lausunnon mukaan nykyisen ja ehdotetun lainsäädännön valossa on epäselvää, kenen toimivallassa on tutkia Ahvenanmaalla turvallisuustutkintalain 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja suuronnettomuuksia sekä turvallisuustutkintalain 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja suuronnettomuuksien vaaratilanteita sekä muut onnettomuudet ja vaaratilanteet, jotka sattuvat muulla sektorilla kuin kauppamerenkulussa tai ilmailussa.

Onnettomuustutkintakeskus ehdottaa, että uuden Ahvenanmaan itsehallintolain 28 §:n 1 momentissa säädettäisiin erikseen, että turvallisuustutkinta kuuluu eduskunnan lainsäädäntövaltaan. Vastaavasti uuden Ahvenanmaan itsehallintolain maakuntapäivien lainsäädäntövaltaa koskevaan 27 §:n 1 momentin 10 kohtaan tulisi lisätä yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevana poikkeuksena myös turvallisuustutkintaa koskeva 28 §:n 1 momenttiin lisättävä turvallisuustutkintaa koskeva kohta. Nämä muutokset selkeyttäisivät lausunnon mukaan turvallisuustutkintaa koskevan toimivaltajaon, turvaisivat vaikuttavan turvallisuustutkinnan tutkintaedellytykset ja varmistaisivat turvallisuustutkinnan nopean käynnistämisen myös Ahvenanmaalla riippumatta vakavan onnettomuuden tai vaaratilanteen laadusta.

Poliisihallitus ehdottaa muutosta ehdotettuun 53 §:ään virka-avusta. Lakiehdotuksen 53 §:n mukaan valtakunnan viranomaisten tulee yleisen toimivaltansa puitteissa Ahvenanmaan hallituksen pyynnöstä antaa virka-apua Ahvenanmaalla toimiville viranomaisille itsehallintoon kuuluvien tehtävien hoitamisessa. Poliisihallitus korostaa, että virka-avun ei pitäisi koskaan vaarantaa poliisin perustehtävien hoitamista ja ehdottaa muotoilua, jonka mukaan virka-avun antamisen edellytyksenä on, että se ei vaaranna virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Poliisihallitus ei katso mahdolliseksi sisällyttää ampuma-aseet ja ampumatarvikkeet 30 §:ään, jossa luetellaan toimivallan alat, jotka voitaisiin siirtää eduskunnalta maakuntapäiville tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Ampuma-aseet ja ampumatarvikkeet kytkeytyvät lausunnon mukaan kiinteästi valtion turvallisuuteen, ja valtion turvallisuutta ja aseturvallisuutta ei voida erottaa toisistaan.

Ruokavirasto ehdottaa useita muutoksia perusteluihin. Lisäksi Ruokavirasto on sitä mieltä, että esityksessä on olisi selkeästi tuotava esille, että Ahvenanmaan maakuntapäivät ei voi säätää lakia, joka on ristiriidassa EU-säädösten kanssa. Ruokavirastolla on kommentteja myös terminologiaan.

Esityksen 28 § kohdan 39) sekä 30 § kohdan 18) osalta Ruokavirasto pyytää täydentämään esitystä siltä osin, että kasvintuhoojien osalta tulisi puhua kasvintuhoojien maahantulon ja leviämisen estämisestä, jotta huomioidaan koko kasvinterveyslainsäädäntö.

Esityksen 48 §:n 7 kohdan osalta Ruokavirasto pyytää täydentämään esitystä siltä osin, että kasvintuhoojien osalta tulisi puhua kasvintuhoojien maahantulon ja leviämisen estämisestä, jotta huomioidaan koko kasvinterveyslainsäädäntö. Esityksen 48 §:n 14 ja 15 kohtien osalta, sekä yleisesti arkistointiin liittyvien asioiden osalta Ruokavirasto toteaa, että hallituksen esitys lähtee siitä oletuksesta, että tiedot/arkistoinneistot säilytetään paperimuodossa. Ruokavirastolla on käytössään sähköinen arkisto myös maksajavirasto-
tehtävien hoitamisen osalta.

Ruokavirasto esittää myös tarkennusta 109 §:ään koskien lainsäädäntövallan jaon muutosten johdosta sovellettavaa lainsäädäntöä.

Oikeushallinto ja -laitos

Markkinaoikeus toteaa, että toivottavana olisi pidettävä sitä, että puolustus- ja turvallisuushankinnoista annetun lain mukaisten puolustus- ja turvallisuushankintojen osalta

uudessa Ahvenanmaan itsehallintolaissa selkeytettäisiin, kuuluvatko mainittuja hankintoja koskevat asiat maakuntapäivien lainsäädäntövallan piiriin (hankintoja koskevana asioina) vai eduskunnan lainsäädäntövallan piiriin (maanpuolustusta koskevana asioina).

Vakuutusoiikeus on lausunnossaan kommentoinut 40 §:n 1 momentin 1-3 kohtaa toimivaltaisesta valitusviranomaisesta. Vakuutusoiikeus kiinnittää huomiota siihen, että mikäli poikkeuksia muutoksenhakutiehen säädettäisiin niiden toimeentuloturva-asioiden osalta, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädännön mukaan vakuutusoiikeuden toimialaan, tulisi niitä säädettäessä selkeästi kirjoittaa auki, mitä etuutta ja minkä tahon myöntämää etuutta poikkeus koskee.

Valtakunnansyyttäjä on kommentoinut ehdotettavan lain 13 §:ää virkasyytteestä Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan. Lausunnon mukaan valtakunnansyyttäjän roolia lakiehdotuksen 13 §:n 1 momentissa on kuvattu hieman epäselvästi. Ehdotettavan lakitekstin mukaan syytettä ajaisi aina valtakunnansyyttäjän määräämä syyttäjä. Perusteluissa sivulla 103 taas todetaan, että valtakunnansyyttäjä etenisi virkasyytteasiassa ilman pykälässä tarkoitettua esitystä maakuntapäiville niissä virkarikosasioissa, jotka eivät kuuluisi maakuntapäivien päätösvaltaan. Lakitekstin ja perusteluiden välillä on valtakunnansyyttäjän mukaan ristiriita. Perusteluiden sanamuodosta voi saada sen käsityksen, että valtakunnansyyttäjä suorittaisi syyteharkinnankin näissä asioissa aina itse. Lausunnon mukaan ei ole tarvetta sille, että syytettä virkarikoksesta Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan täytyisi ajaa valtakunnansyyttäjän määräämä syyttäjä. Valtakunnansyyttäjä katsoo, että valtakunnansyyttäjälle ei tulisi säätää yksinomaista syyteoiikeutta virkarikosasioissa, joissa maakuntapäivät ei päättä syytteen nostamisesta. Valtakunnansyyttäjä esittää, että lakiluonnoksen 13 §:n 1 momentin sanamuoto olisi seuraava: "Virkarikossyyte Ahvenanmaan hallituksen jäsentä vastaan käsitellään ensimmäisenä oikeusasteena Turun hovioikeudessa." Samalla esitetään, että momentin kohta "Syytettä ajaa valtakunnansyyttäjän määräämä syyttäjä" siirrettäisiin pykälän toiseen momenttiin siten, että se koskisi vain niitä tapauksia, joissa päätösvalta syytteen nostamisesta kuuluisi maakuntapäiville. Valtakunnansyyttäjän mukaan lakiehdotuksen 13 §:n 2 momentissa rikosasioiden määritelmä on epäselvä. Lausunnossa ehdotetaan, että määritelmää täsmennetään.

Ålands tingsrätt pitää ehdotettua 40 § 2 momenttia toimivaltaisesta valitusviranomaisesta epäselvänä ja esittää siihen tarkennusta blankettilainsäädännön osalta. Lakiehdotuksen 89 §:ään yksilön kielellisistä oikeuksista Ålands tingsrätt ehdottaa tarkempaa määritelmää siitä, mitä tarkoitetaan "omalla kielellä" oikeushenkilöiden osalta. Ålands tingsrätt esittää myös muutosta 89 §:n 3 momenttiin käänöksistä.

Ulosottolaitos ehdottaa korjausta 89 §:n perusteluihin koskien yksilön kielellisiä oikeuksia tuomioistuimissa ja valtion viranomaisissa Ahvenanmaalla.

Yliopistot

Åbo Akademi suhtautuu myönteisesti lakiehdotukseen.

Puolueet

Suomen Keskusta rp tukee lakiehdotusta ja on sitä mieltä, että 29 ja 30 §:ien mukaisten toimialojen laajentaminen ehdotetusta ei ole tarkoituksenmukaista.

Ruotsalainen kansanpuolue tukee lakiehdotusta.

Kristillisdemokraatit (KD) on kiinnittänyt huomiota lakiehdotuksen 30 §:ään ja siihen kirjattavien toimivallan alojen harkintaan. KD näkee, että pykälään kirjattavia toimivallan aloja on perusteltua harkita tarkemmin jo ennen lakiesityksen tuomista eduskuntaan, ja mikäli jo alustavassa tarkastelussa selviää merkittäviä haasteita ja esteitä lainsäädäntövallan muutokselle, ei siirtomahdollisuutta tulisi lakiin kirjata. Lakiehdotuksen 30 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan uskonnollisia yhdyskuntia koskeva lainsäädäntö, pois lukien kirkkolaki, voitaisiin myöhemmin siirtää eduskunnalta maakuntapäiville tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa säätelee keskeisesti uskonnonvapauslaki, joka liittyy tiiviisti siihen, millä tavalla käytännössä turvataan perusoikeuksien toteutuminen Suomessa uskonnonvapauden osalta. Kristillisdemokraatit näkee tarpeelliseksi ennen lakiesityksen antamista selvittää tarkemmin kipukohtia, joita liittyy toimivallan hajauttamiseen valtakunnan ja itsehallinnon välillä tällaisessa eräseen perusoikeuteen liittyvässä kysymyksessä. KD:n mukaan on perusteltua kysyä, asettaisiko mahdollinen muutos uskonnolliset yhdyskunnat Suomessa eriarvoiseen asemaan. KD:n lausunnossa nostetaan esille myös käytännöllisiä lähtökohtia niiden uskonnollisten yhdyskuntien toiminnan kannalta, joiden toiminta nykyisellään ulottuu Ahvenanmaalle. Lainsäädännön mahdollinen eriytyminen ei saa lausunnon mukaan luoda esteitä tälle toiminnalle. Omana kokonaisuutenaan tulee lausunnon mukaan huomioida ortodoksinen kirkko, jonka toimintaa säätelee oma lakinsa, laki ortodoksisesta kirkosta.

Vihreä liitto kannattaa lainsäädäntöhanketta ja toivoo jatkovalmistelussa kiinnitettävän erityistä huomiota, että sääntely olisi mahdollisimman yksiselitteistä ja kattavaa sekä toimivaltasuhteet selviä, perus- sekä ihmisoikeuksien toteutumiseen ja siihen, ettei kairotoiminnan turvallisuuden ja ympäristönsuojelun tasoa esityksellä heikennettäisi.

Vasemmistoliitto kannattaa itsehallintolain uudistamista ja vaikuttaa vastustavan työoikeuden mukanaoloa 30 §:ssä (Eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtäminen Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä). Vasemmistoliiton mukaan myös sosiaalivakuutusten ja työeläketurvan aloilla sääntelyn eriyttämiseen valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä hyvin liittyy vakavia ongelmia ja tällaiseen tulisi suhtautua pidättyvästi. Vasemmistoliitto painottaa myös, että kaivoslainsäädäntöä tulee koko valtakunnassa kehittää kunnianhimoisempaan suuntaan ympäristönsuojelu ja vastuullisuus edellä. Mahdollisessa kaivostoiminnassa ja maaperän mineraaliesiintymien hyödyntämisessä on Vasemmistoliiton mukaan varmistettava ympäristönsuojelun korkean tason ja paikallisen väestön oikeuksien kunnioittaminen.

Ahvenanmaalaiset viranomaiset

Ålands kommunförbund ehdottaa lisäystä joko 61 §:ään tasoitusperusteen muuttamisesta tai tarkennusta 6 §:n 2 momenttiin, koskien ahvenanmaalaisien kuntien rahoitusta.

Mariehamns stad suhtautuu kriittisesti ehdotettuun 6 §:ään kunnallishallinnosta ja esittää siihen muutoksia.

Työmarkkinajärjestöt

Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry ovat antaneet yhteisen lausunnon. Lausunnossa esitetään kritiikkiä valmisteluprosessia kohtaan. Katsotaan, että työryhmän työ ei ole ollut julkista eikä työmarkkinaosapuolia ole kuultu. STTK:n ja SAK:n lausunnon mukaan työeläketurvaa koskeva sääntely tulee jättää maakuntapäivien lainsäädäntövallan ulkopuolelle, eli lakiehdotuksen 27 §:n 4 kohtaa olisi muutettava tältä osin. Lausunnon mukaan maakuntapäivien lainsäädäntövaltaa ei tule laajentaa siten, että käytännössä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskeva sääntely ei olisi yhdenmukaista koko Suomen alueella. STTK ja SAK näkevät myös lakiehdotuksen 30 §:n 3,4, 5 ja 6 kohdat ongelmallisina. STTK ja SAK esittävät, että jatkovalmistelussa ja eduskuntakäsittelyssä tulisi vielä täsmentää perustelutasolla 95 §:n osalta, että työehtosopimukset eivät sisälly lakiesitykseen.

Akava lausuu, että jatkovalmistelussa ja eduskuntakäsittelyssä tulisi vielä täsmentää perustelutasolla myös 95 §:n osalta, että työehtosopimukset eivät sisälly lakiesitykseen.

Akava suhtautuu kriittisesti ehdotuksen 30 §:n 3, 4, 5 ja 6 kohtiin, joiden mukaan maakuntapäivät voisi yksipuolisesti siirtää maakuntapäivälailla lainsäädäntövallan itselleen eräitä työelämään liittyviä asioita.

Järjestöt ja säätiöt sekä asiantuntijatahot

Svenska Finlands folkting ehdottaa yleissitovien työehtosopimusten sisällyttämistä 95 §:ään (Ruotsin kielellä annettavat määräykset ja tiedot). Folktinget ehdottaa myös tarkennusta 95 §:n 2 momenttiin.

Ahvenanmaalaiset järjestöt

Ålands näringsliv on lausunnossaan ottanut kantaa 95 §:ään (Ruotsin kielellä annettavat määräykset ja tiedot) ja on sitä mieltä, että yleissitovien työehtosopimusten pitäisi sisältyä pykälään. Ålands Näringsliv ehdottaa myös, että 29 §:ään (Eduskunnalle kuuluva ja maakuntapäivien päätöksellä siirrettävä lainsäädäntövalta) sisältyisivät ne toimivallan alat, joita ehdotettiin Ahvenanmaa-komitean loppumietinnössä vuonna 2013.

Företagarna på Åland on lausunnossaan sitä mieltä, että yleissitovien työehtosopimusten pitäisi sisältyä 95 §:ään (Ruotsin kielellä annettavat määräykset ja tiedot). Lisäksi toivotaan enemmän toimivallan aloja 29/30 §:iin (Eduskunnalle kuuluva ja maakuntapäivien päätöksellä siirrettävä lainsäädäntövalta sekä Eduskunnalle kuuluvan lainsäädäntövallan siirtäminen Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyksessä).

Uskonnolliset yhteisöt

Kirkkohallitus ehdottaa lisäystä siirtymäsäännöksiin koskien terminologisia muutoksia (esimerkiksi Ahvenanmaan maakunnan hallitus tulisi jatkossa olemaan Ahvenanmaan hallitus).

Kirkkohallitus suhtautuu kriittisesti 29 §:n 1 momentin 7 kohtaan, jonka mukaan hautaustoimi olisi eduskunnalle kuuluva ja maakuntapäivien päätöksellä siirrettävä lainsäädäntövalta, ja 30 §:n 1 momentin 1 kohtaan, jonka mukaan väestökirjanpito olisi eduskunnalle kuuluva ja mahdollista siirtää Ahvenanmaalle tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Kirkkohallituksen mielestä olisi perustellumpaa, että hautaustoimi olisi mahdollista siirtää maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan ainoastaan 30 §:ssä tarkoitetulla eduskunnan säätämällä ja maakuntapäivien hyväksymällä lailla, jossa Ahvenanmaan seurakuntien asema voitaisiin turvata. Ottaen kuitenkin huomioon kirkkolain 20 luvun 7 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaisen kirkolliskokoukselle kuuluvan toimivallan, kirkkohallitus katsoo, että kirkon varsinaisen kannan muodostaminen tässä kysymyksessä kuuluu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokoukselle.

Oikeusministeriö on pyytänyt kirkolliskokoukselta lausuntoa.

Muut lausunnoissa esitetyt huomiot

Lisäksi lausunnot sisälsivät paljon kommentteja perusteluihin. Terminologiaa ja kieli- asua kommentoitiin paljon, ja lausunnonantajilla oli runsaasti konkreettisia muutosehdotuksia sanamuotoihin. Perustelutekstejä pyydettiin myös selkeyttämään ja ristiriitaisuuksia ja päällekkäisyyksiä pyydettiin poistamaan. Selkeyttä ja ymmärrettävyyttä korostettiin.

Esitys sai myös runsaasti myönteisiä kommentteja. Monessa lausunnossa todettiin, että HE-luonnos on kehittynyt parempaan suuntaan verrattuna Ahvenanmaa-komitean loppumietintöön vuonna 2013. Yleisesti vaikuttaa myös olevan laaja konsensus siitä, että itsehallintolakia on syytä päivittää ja kehittää. Etenkin toimivallan jaon selkeyttä korostettiin useammassa lausunnossa.

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kannanotto

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on toimittanut oikeusministeriölle 30.9.2021 päivätyn kannanoton, jossa maakunnan hallitus esittää kantansa ennen lopullisia neuvotteluja lakiehdotuksen sisällöstä. Linjapaperi sisältää kaksitoista kohtaa, jotka ovat maakunnan näkökulmasta tärkeimmät asiakokonaisuudet, joista täytyy vielä sopia poliittisella tasolla maakunnan hallituksen ja valtioneuvoston välillä. Maakunnan hallitus haluaisi muutoksia seuraaviin pykäliin:

- 6 § kunnallishallinnosta
- 28 § Eduskunnan lainsäädäntövalta Ahvenanmaalla
- 29 § Eduskunnalle kuuluva ja maakuntapäivien päätöksellä siirrettävä lainsäädäntövalta
- 34 § Tasavallan presidentin veto-oikeus
- 48 § Valtion hallintovaltaa koskevat erityissäännökset

- 77 § Päätös ainoasta hallintotoimenpiteestä
- 93 § Oikeus päästä jatko-opintoihin
- 95 § Ruotsin kielellä annettavat määräykset ja tiedot
- 20 § Maaherra

Lisäksi maakunnan hallitus ehdottaa, että valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta suhteessa Ahvenanmaan hallintoon säädettäisiin erillisellä lailla, johon maakuntapäiviltä pyydetään suostumusta.